

الرحمن الرحيم

همه امتیازهای این پایان نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب پایان نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و سخنرانی‌ها باید نام دانشگاه بوعلی سینا (یا استاد یا اساتید راهنمای پایان نامه) و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی

گروه اقتصاد

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته توسعه و برنامه‌ریزی اقتصادی

عنوان:

تاثیر عوامل نهادی بر کارایی نظام بانکی : ایران در مقایسه با کشورهای MENA

استاد راهنما

دکتر سعید عیسی‌زاده

استاد مشاور

دکتر عزت‌اله عباسیان

پژوهشگر:

زینب شاعری

زمستان ۱۳۸۹

از ابتدای این سفر سرد، در لحظه‌هایی که نمی‌دانستم کدامین دست بی‌ادعا
دستم را می‌گیرد فانوس نگاهتان تنها چراغ تاریکی این کوچه‌های بی‌انتها بود.
و اکنون این بهانه ایست کوچک برای تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم آنانکه راستی قامت‌م در شکستگی قامتشان تجلی یافت، آنانکه
فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه‌های جاودانی زندگی
من است و هر چه دارم بعد از خدا از دعای خیر آنهاست.

و تقدیم به خواهران و برادران مهربانم

که شمیم دل‌انگیز عطر محبتشان رهرو راهم بود

سرو وجودشان همیشه سبز و استوار باد.

بار الها

در هر مرحله از زندگی لطف و عنایت خود را بر من ارزانی داشتی، راه را بر من هموار ساخته و هدایتی نمودی. هر زمان که سختی‌های زندگی عرصه را بر من تنگ کرد، یاد تو آرامش بخش قلبم گشت، اکنون که با عنایت تو برگ دیگری از دفتر زندگی ام ورق می‌خورد، تو را با تمام وجود سپاس می‌گویم که هدایتی کردی و لطفت را شامل حالم ساختی، جز شکر و سپاس به درگاه لایزالت از بنده چه برآید که هیچ ندارد و همین شکر و سپاس را هم از تو دارد.

سپاسگزاری:

تقدیر و تشکر از تمامی انسان‌هایی که مزرع اندیشه را سبز می‌خواهند و با سر انگشتان مشتاق خویش افق‌های روشن را نشانه رفته‌اند. مراتب سپاس و امتنان خود را به پیشگاه استاد راهنمای گرانقدر و بزرگووارم جناب آقای دکتر عیسی زاده تقدیم می‌نمایم که بدون صبر و حوصله ایشان انجام این پایان‌نامه ممکن نبود و ایشان که نه تنها راهنمایی این پژوهش را بر عهده داشته‌اند بلکه در طول دوره تحصیل کارشناسی ارشد افتخار حضور در محضر ایشان را داشته و از علم و ادب خویش بهره‌مند ساخته‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد مشاورم آقای دکتر عباسیان که در دوره کارشناسی ارشد افتخار شاگردی ایشان را داشته‌ام نیز به خاطر زحمات فراوانی که برای اینجانب کشیده‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از جناب آقایان دکتر قلی‌زاده و دکتر نظیری که زحمت قرائت، داوری و تصحیح این پایان‌نامه را بر عهده داشتند تشکر می‌نمایم.

از جناب آقای دکتر نقدی مدیر محترم تحصیلات تکمیلی تشکر می‌کنم.

از تمامی دوستان عزیزم، خانم‌ها کمیاب، یارا احمدی، اولیایی، رشیدا، محمدرشید، رئوفی، ملاولی، نیکبخت، سلیمانی، بصیری، عباسی، موسوی، مرادی، عباسی، امینی، پروینی، سبحانی، سراج‌زاده و نیز تمامی کسانی که حتی به قدر ذره‌ای در انجام این پایان‌نامه مرا یاری دادند و ذکر نام آنها در این مجال نمی‌گنجد سپاسگزاری می‌نمایم.

به پایان فکر نکن....

اندیشیدن به پایان هر چیزی شیرینی حضورش را تلخ می‌کند

بگذار پایان تو را غافلگیر کند

درست مانند آغاز....

دانشگاه بوعلی سینا
دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی

عنوان:

تاثیر عوامل نهادی بر کارایی نظام بانکی: ایران در مقایسه با کشورهای MENA

نام نویسنده: زینب شاعری

نام استاد/اساتید راهنما: دکتر سعید عیسی زاده

نام استاد/اساتید مشاور: دکتر عزت‌الله عباسیان

دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی

گروه آموزشی: اقتصاد

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

گرایش تحصیلی: توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی

رشته تحصیلی: علوم اقتصادی

تعداد صفحات: ۱۴۵

تاریخ دفاع: ۱۳۸۹/۱۰/۲۶

تاریخ تصویب: ۱۳۸۹/۱/۲۹

چکیده:

پژوهش حاضر به بررسی اثر عوامل نهادی و شرایط محیطی بر کارایی صنعت بانکداری در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا طی دوره زمانی ۲۰۰۸-۱۹۹۵ می‌پردازد. نمونه مورد بررسی شامل ۱۹ کشور می‌باشد. در این مطالعه از روش تابع مرزی تصادفی (SFA)، Panel data و روش اثر تصادفی (مطابق آزمون هاسمن) از طریق GLS برای تخمین مدل‌ها استفاده شده است. به منظور بررسی اثر عوامل نهادی بر کارایی هزینه نظام بانکی، از دو مدل استفاده شده است. مدل اول با در نظر گرفتن تابع ترانس‌لوگ هزینه و از طریق هزینه کل نظام بانکی و قیمت داده‌های بانک (قیمت نیروی کار و سرمایه) و تولید و خدمات بانک (کل دارایی‌های درآمدزا) به تخمین کارایی هزینه سیستم بانکی در هر یک از کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا می‌پردازد و مدل دیگر با در نظر گرفتن کارایی به دست آمده از روش تابع مرزی تصادفی با استفاده از روش پانل دیتا و روش اثرات تصادفی تاثیر ویژگی‌های خاص بانکی، شرایط محیطی و عوامل نهادی را بر کارایی هزینه مورد بررسی قرار می‌دهد. از شرایط محیطی حاکم بر کشور و عوامل نهادی موثر بر کارایی می‌توان شرایط اقتصاد کلان، عمق مالی، ساختار بازار، چارچوب قانونی و نهادهای عمومی را نام برد. علاوه بر عوامل فوق شرایط و ویژگی‌های فعالیت بانک‌ها هم از عوامل تاثیرگذار بر کارایی نظام بانکی می‌باشد که از جمله آنها می‌توان به اندازه بانک، نوع سازمان‌دهی، مقدار ریسک، زمینه‌های فعالیت و کیفیت خدمات بانکی اشاره کرد. به طور کلی، نتایج تخمین حاصل از روش تابع مرزی تصادفی نشان می‌دهد که در صنعت بانکداری تمام کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا، میزان کارایی حدود ۸۰ درصد می‌باشد. به عبارتی نظام بانکی این کشورها می‌تواند با صرفه‌جویی حدود ۲۰ درصد از کل هزینه‌های خود در مرز و حد کارایی فعالیت کند. علاوه بر آن، نتایج حاصل از تخمین با استفاده از روش پانل دیتا بیانگر آن است که ثبات و پایداری بیشتر در اقتصاد کلان (کاهش نرخ تورم و افزایش تولید ناخالص داخلی سرانه)، افزایش تاثیر نهادهای عمومی (ثبات بیشتر محیط سیاسی)، رشد و توسعه عمق بازارهای مالی، کاهش تمرکز و افزایش رقابت در بازار حاکم بر سیستم بانکی، کاهش حاشیه سود و در نهایت بهبود چارچوب قانونی (توجه بیشتر به حقوق اعتباری و حاکمیت قانون در کشور و تلاش در کاهش هزینه اجرای قراردادها) می‌تواند به رشد و افزایش کارایی هزینه نظام بانکداری کشورهای مورد بررسی منجر شود. از طرف دیگر، تاثیر ویژگی‌های خاص بانکی بر کارایی نشان می‌دهد که مقدار ریسک و سایر درآمدها اثر منفی و نسبت تسهیلات به دارایی اثر مثبت بر میزان کارایی هزینه نظام بانکداری کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا دارند. از لحاظ معنی‌داری اکثر متغیرها به جزء متغیر مقدار ریسک در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار می‌باشند. با توجه به نتیجه حاصل به نظر می‌رسد که کارایی تحت تاثیر عوامل و شرایط متفاوتی قرار دارد که تغییر هر یک از آنها می‌تواند میزان کارایی را در حد قابل توجهی تغییر داده و در جهت افزایش آن کمک کند.

واژه‌های کلیدی: کارایی، تابع مرزی تصادفی، پانل دیتا

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه.....	۲
۱-۱. تعریف مسأله.....	۳
۲-۱. ضرورت انجام تحقیق.....	۷
۳-۱. فرضیه های تحقیق.....	۸
۴-۱. اهداف اساسی از انجام تحقیق.....	۸
۵-۱. روش انجام پژوهش.....	۸
۶-۱. نمونه آماری.....	۹
۷-۱. تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی طرح.....	۹

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مقدمه.....	۱۱
۱-۲. کارایی.....	۱۲
۱-۱-۲. تعریف کارایی.....	۱۳
۲-۱-۲. انواع کارایی.....	۱۵
۳-۱-۲. اندازه‌گیری عملی کارایی.....	۱۸
۴-۱-۲. تحلیل تابع مرزی تصادفی (SFA).....	۲۱
۱-۴-۱-۲. انواع توابع تولید.....	۲۷
۱-۱-۴-۱-۲. تابع تولید کاب- داگلاس.....	۲۷
۲-۱-۴-۱-۲. تابع ترانسلوگ (Translog).....	۲۸
۲-۴-۱-۲. تخمین توابع مرزی.....	۳۰
۳-۴-۱-۲. برخی مزایا و اشکالات روش SFA.....	۳۲

۲-۲. سنجش کارایی صنعت بانکداری.....	۳۵
۳-۲. نهاد.....	۳۸
۱-۳-۲. تعریف نهاد.....	۳۸
۲-۳-۲. وظایف نهادها.....	۴۸
۴-۲. مطالعات تجربی.....	۵۱
۵-۲. نتیجه‌گیری.....	۶۳

فصل سوم

روش تحقیق و ارائه مدل

مقدمه.....	۶۶
۱-۳. معرفی الگو.....	۶۹
۲-۳. روش جمع‌آوری داده‌ها.....	۷۰
۳-۳. روش تخمین.....	۷۱
۱-۳-۳. اثرات ثابت.....	۷۲
۲-۳-۳. روش اثرات تصادفی.....	۷۳
۳-۳-۳. اثرات فردی.....	۷۴
۴-۳-۳. آزمون هاسمن.....	۷۵
۴-۳. ارائه مدل و معرفی شاخص‌ها و داده‌های مورد استفاده.....	۷۶
۱-۴-۳. معرفی مدل.....	۷۶
۱-۱-۴-۳. مدل بیتیس و کولی (۱۹۹۲).....	۷۷
۵-۳. توضیح داده‌های آماری.....	۸۲
۶-۳. تحلیل روند متغیرها در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا.....	۸۳
۱-۶-۳. متغیرهای اقتصاد کلان.....	۸۳
۲-۶-۳. محیط سیاسی.....	۸۷
۳-۶-۳. ساختار بازار.....	۸۹

۹۵.....	۳-۶-۴. عمق مالی (توسعه مالی).....
۹۷.....	۳-۶-۵. چارچوب قانونی.....
۱۰۴.....	۳-۶-۶. حاشیه سود.....
۱۰۶.....	۳-۶-۶-۱. بازده دارایی‌ها.....
۱۰۶.....	۳-۶-۶-۲. هزینه‌های سربار.....
۱۰۶.....	۳-۳-۲-۳. روند تغییرات عوامل موثر بر کارایی نظام بانکی در ایران.....
۱۱۲.....	۳-۷. نتیجه‌گیری.....

فصل چهارم

تخمین مدل و تفسیر نتایج

۱۱۴.....	مقدمه.....
۱۱۴.....	۴-۱- روش تابع مرزی تصادفی.....
۱۱۶.....	۴-۲. نرم‌افزار مورد استفاده در روش تابع مرزی تصادفی.....
۱۱۷.....	۴-۳. خلاصه ای از روش پانل دیتا.....
۱۲۱.....	۴-۴. برآورد مدل و تفسیر نتایج.....
۱۲۶.....	۴-۵. برآورد معادله کارایی هزینه و تحلیل اثر ویژگی‌های خاص بانکی بر کارایی هزینه.....
۱۲۷.....	۴-۶. تحلیل تاثیر شرایط اقتصاد کلان بر کارایی هزینه.....
۱۲۸.....	۴-۷. تحلیل تاثیر شرایط محیط سیاسی بر کارایی هزینه.....
۱۲۸.....	۴-۸. تحلیل اثر ساختار بازار بر کارایی هزینه.....
۱۳۱.....	۴-۹. تحلیل اثر تعمیق مالی بر کارایی سیستم بانکی.....
۱۳۲.....	۴-۱۰. بررسی تاثیر چارچوب قانونی بر کارایی هزینه نظام بانکی.....
۱۳۳.....	۴-۱۱. بررسی تاثیر حاشیه سود بر کارایی نظام بانکی.....
۱۳۶.....	۴-۱۲. نتیجه‌گیری.....

فصل پنجم

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

مقدمه.....	۱۳۸
۱-۵. خلاصه موضوع و روش تحقیق.....	۱۳۸
۲-۵. آزمون فرضیات.....	۱۴۵
۳-۵. پیشنهادات حاصل از تحقیق.....	۱۴۵
منابع و مأخذ.....	۱۴۷

فهرست جداول

جدول ۱-۲: مقایسه روش های ناپارامتری و پارامتری	۳۳
جدول ۱-۳: تحولات متغیرهای اساسی اقتصاد کلان در دوره ۲۰۰۸-۱۹۹۵	۸۵
جدول ۲-۳: آماره‌های توصیفی مربوط به شرایط خاص بانکی (کشورهای MENA)	۱۱۱
جدول ۳-۳: آماره‌های توصیفی مربوط به عوامل نهادی و شرایط محیطی	۱۱۱
جدول ۴-۳: خلاصه علامت مورد انتظار	۱۱۲
جدول ۱-۴: مقایسه روش‌های ناپارامتری و پارامتری	۱۱۶
جدول ۲-۴: نتایج تابع ترانسلوگ هزینه بر اساس روش OLS	۱۲۲
جدول ۳-۴: نتایج تابع ترانسلوگ هزینه بر اساس روش MLE	۱۲۳
جدول ۴-۴: مقایسه میزان کارایی هزینه در نظام بانکی کشورهای MENA	۱۲۳
جدول ۵-۴: نتایج تخمین مدل ساختار بازار با استفاده از روش پاندار و روسه	۱۳۰
جدول ۶-۴: تخمین مدل (۸-۳) (متغیر وابسته، حاشیه سود خالص)	۱۳۴
جدول ۷-۴: نتایج تخمین تاثیر عوامل نهادی و شرایط نهادی بر کارایی هزینه	۱۳۵

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۲. توصیف انواع کارایی به روش فارل ۱۶
- نمودار ۲-۲: تابع تولید مرزی تصادفی ۲۵
- نمودار ۱-۳. روند تورم در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا ۸۴
- نمودار ۲-۳. درصد تولید ناخالص داخلی سرانه در کشورهای MENA نسبت به سایر کشورها ۸۶
- نمودار ۳-۳: روند تولید ناخالص داخلی سرانه در برخی از کشورهای MENA ۸۶
- نمودار ۳-۴: روند ثبات سیاسی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا ۸۹
- نمودار ۳-۵: منحنی تمرکز در بازار ۹۰
- نمودار ۳-۶: روند شاخص پاندار- روسه در طول سال های ۲۰۰۸-۱۹۹۵ ۹۵
- نمودار ۳-۷: روند نسبت سپرده ها به تولید ناخالص داخلی در برخی از کشورهای MENA ۹۷
- نمودار ۳-۸. روند حقوق قانونی در کشورهای MENA در مقایسه با سایر کشورها ۱۰۱
- نمودار ۳-۹. روند حاکمیت قانون در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا ۱۰۲
- نمودار ۳-۱۰: هزینه اجرای قراردادها در کشورهای MENA در مقایسه با سایر کشورها ۱۰۴
- نمودار ۳-۱۱. روند تورم در کشور ایران ۱۰۸
- نمودار ۳-۱۲. روند تولید ناخالص داخلی سرانه در کشور ایران ۱۰۹
- نمودار ۳-۱۳. ثبات سیاسی در کشور ایران ۱۰۹
- نمودار ۳-۱۴. شاخص تمرکز در بازار بانکداری ایران ۱۱۰
- نمودار ۳-۱۵. تعمیق مالی در صنعت بانکداری کشور ایران ۱۱۰
- نمودار ۳-۱۶. حاکمیت قانون در کشور ایران ۱۱۱
- نمودار ۴-۱. روند کارایی هزینه در کشورهای MENA در طول دوره ۲۰۰۸-۱۹۹۵ ۱۲۵
- نمودار ۴-۲. روند کارایی هزینه در نظام بانکی کشور ایران ۱۲۵

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

امروزه محاسبه کارایی در سازمان‌ها و صنایع گوناگون یکی از اقدامات ضروری به منظور مقایسه میزان رقابت‌پذیری در صحنه داخلی و خارجی یک کشور است و بانک‌ها نیز از این قاعده مستثنی نیستند. بانک‌ها به عنوان متصدیان بخش پولی اقتصاد و به دلیل سرعت بازتاب سیاست‌های این بخش در کل جامعه نقش بسیار موثری در ایجاد و حفظ رشد پایدار اقتصادی دارند. مهمترین فعالیت بانک‌ها دریافت وجوه به صورت سپرده و پرداخت به متقاضیان به صورت وام است و به طور کلی هر فعالیتی که مستلزم کسب سرمایه و منابع مالی باشد، بی‌تردید به بانک‌ها و موسسات مالی نیازمند است. به دلیل نقش بسیار مهم و اساسی بانک‌ها، بررسی عملکرد (کارایی و بهره‌وری) بانک‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. بنابراین مدیران ارشد بانک‌ها وظیفه دارند در قبال سوالاتی که در مورد بهره‌وری و کارایی بانک پرسیده می‌شود، پاسخ‌های منطقی و با استدلال مبنی بر استفاده از منابع و هزینه‌های موجود ارائه دهند. این امر بدون ارزیابی کارایی‌شان امکان‌پذیر نیست. بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری با هدایت و سازماندهی دریافت‌ها و پرداخت‌ها، مبادلات تجاری و بازرگانی را تسهیل کرده و موجب گسترش بازارها و رشد و شکوفایی اقتصادی می‌گردند. با توجه به این وظیفه سنگین، موضوع افزایش کارایی

آنها امری ضروری است. با وجود یک نظام بانکی کارا در هر نظام اقتصادی ضمن استفاده بهینه از منابع کمیابی چون سرمایه، نیروی انسانی و حتی زمان، روند رشد و توسعه اقتصادی نیز بدون تردید تسریع خواهد شد. اصولاً مدیریت بانک‌ها همواره با توجه به شرایط اقتصادی حال و آینده مجبور به اصلاح و بهبود روش‌های تولید خدمات بانکی، ارزیابی، بودجه‌بندی، بازاریابی، نوآوری در ارائه خدمات، مدیریت منابع انسانی و نهایتاً افزایش بهره‌وری و کارایی خود می‌باشند.

بنابراین لازم است تمامی بانک‌ها از کارایی خود اطلاع داشته باشند و دلایل کارایی و ناکارایی خود را بررسی نمایند و با برنامه‌ریزی مناسب به اصلاح و هدایت واحدهای ناکارا بپردازند.

با توجه به اهمیت کارایی بانک‌ها و موسسات مالی بررسی تاثیر عوامل نهادی بر کارایی آنها حائز اهمیت می‌باشد. از جمله عواملی که کارایی بانک‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد، شرایط محیطی حاکم بر کشور و ویژگی‌های و خصوصیات بانکی می‌باشد. از شرایط محیطی حاکم بر کشور می‌توان شرایط اقتصاد کلان، عمق مالی، ساختار بازار، چارچوب قانونی و نهادهای عمومی را نام برد. علاوه بر عوامل فوق شرایط و ویژگی‌های فعالیت بانک‌ها هم از جمله عوامل تاثیرگذار بر کارایی بانک می‌باشد که از جمله آنها می‌توان به اندازه بانک، نوع سازماندهی، مقدار ریسک، زمینه‌های فعالیت و کیفیت خدمات بانکی اشاره کرد که این عوامل به صورت مستقل از یکدیگر نمی‌باشند.

همانطور که گفته شد افزایش در کارایی بانک‌ها و موسسات مالی موجب رشد و توسعه اقتصادی در یک کشور می‌شود و از طرف دیگر وجود بستر نهادی مناسب لازمه فعالیت‌های اقتصادی مولد می‌باشد، بنابراین بررسی و شناخت اشکال مختلف عوامل نهادی و کانال‌های اثرگذاری هر کدام بر کارایی بانک‌ها بسیار مهم می‌باشد.

۱-۱. تعریف مسأله

در سال‌های آغازین هزاره سوم، کشورهای جهان سعی دارند که سهم بیشتری از تجارت جهانی را به خود اختصاص دهند. برای نیل به این هدف باید بتوانند توان رقابت‌پذیری را افزایش دهند و این امر جز از طریق ارتقای کارایی امکان‌پذیر نخواهد بود. در واقع سعی انسان‌ها چه در فعالیت‌های فردی و یا گروهی در راستای سطح زندگی، رفاه بیشتر در طول زمان بوده است که حداکثر نتیجه را از حداقل تلاش‌ها و منابع و امکانات در دسترس تحصیل کند و این اشتیاق و تمایل همان حصول به کارایی بیشتر می‌باشد. پس کارایی عبارت است استفاده مؤثر از منابع اعم از نیروی کار، سرمایه، زمین، مواد، انرژی، ابزار و ماشین آلات، تجهیزات و اطلاعات در زمینه‌ی فرآیند تولید کالا و خدمات.. در نتیجه کارایی حاکی است از نسبت میان بازده تولید شده به منابع به کار رفته .

کلمه کارایی از دو قرن گذشته به طور مستمر در فرهنگ اقتصادی کاربرد داشته است. می‌توان گفت برای نخستین بار لغت کارایی توسط فردی به نام کوپیزنی^۱ در سال ۱۷۷۶ میلادی به کار برده شد. بیش از یک قرن بعد در سال ۱۸۸۳ فردی به اسم لیتز^۲ کارایی را قدرت و توانایی تولید کردن تعریف کرد. با شروع دوره نهضت مدیریت علمی در اوایل سال‌های ۱۹۰۰، فردریک ونیسلو^۳، تیلور^۴ و فرانک^۵ و لیلیان گیلبریث^۶ به منظور افزایش کارایی درباره تقسیم کار، بهبود روشها و تعیین زمان استاندارد مطالعاتی را انجام دادند که کارایی را به عنوان نسبتی از زمان واقعی انجام کار به زمان استاندارد از پیش تعیین شده، تعریف کردند.

کارایی مفهومی است که برای نشان دادن نسبت برون داد بر درون داد یک فرد، واحد یا سازمان به کار گرفته می‌شود. در واقع کارایی عبارت است از نسبت میان آنچه که به دست آورده شده به آنچه

1. Qeezni

2. Litter

3. Venisloo.F

4. Teilor

5. Fronk

6. Gilberis.L

که برای به دست آوردن آن هزینه می‌شود. سازمان بین المللی کار، کارایی را چنین تعریف کرده است: کارایی عبارت است از نسبت ستانده به یکی از عوامل تولید: سرمایه، نیروی کار و مدیریت. در این تعریف مدیریت بطور ویژه یکی از عوامل تولید در نظر گرفته شده است. نسبت تولید به هر کدام از این عوامل معیاری برای سنجش کارایی محسوب می‌شود.^۱

سطوح مختلف کارایی عبارت‌اند از: سطح فرد، سطح گروه کاری، سطح سازمانی، سطح رشته‌های تجاری، خدماتی، صنعتی و کشاورزی، سطح بخش‌های اقتصادی، سطح ملی و کشوری، سطح جهانی.^۲ در زمینه بهبود کارایی موانعی از جمله نداشتن اعتقاد و باور ملی به نتایج و فواید بهبود کارایی، مقاومت افراد در مقابل تغییرات و عدم تمایل به ترک برخی عادات، غرق شدن در روش‌ها و تکنیک‌ها، ناهماهنگی و نبود هدایت و نظارت مناسب، عدم وجود کارشناسان خبره و یا عدم انگیزش آنها در ارزیابی سیستم، برخورد مقطعی با موضوع کارایی، ناپیوستگی روند کارایی و عجله در حصول نتیجه وجود دارد.

از فواید عمومی کارایی می‌توان به صرفه جویی در هزینه‌ها، افزایش سطح رفاه عمومی جامعه، افزایش درآمد و سود، ثبات اقتصادی در بازار جهانی، ایجاد اشتغال، رونق اقتصادی و توسعه صنعتی اشاره کرد و از منافع کارایی برای سیستم‌های دولتی و شرکت‌ها می‌توان کاهش هزینه‌ها، افزایش تقاضا، سرعت عمل کارکنان، ارتقای شغلی کارکنان و افزایش انگیزه کاری را نام برد. بنابراین بهبود و ارتقای کارایی مستلزم کوشش و تلاش برنامه‌ریزی شده همه جانبه از سوی افراد و مسئولین ذیربط است که خود نیازمند بهبود شرایط کار و تغییر محرکه‌ها و روش‌های انگیزشی کارکنان، بهبود نظام‌ها، بخشنامه‌ها و فناوری می‌باشد.

۱. ابطحی، سید حسین وبابک کاظمی، (۱۳۸۳)، کتاب بهره‌وری، تهران، موسسه مطالعات پژوهش‌های بازرگانی

۲. اورعی. ک (۱۳۷۸)، تحلیل و محاسبه بهره‌وری، انتشارات نشر علوم دانشگاهی

تحلیل و اندازه گیری کارایی، زمانی عملی است که تغییرات کارایی را طی زمان با شاخص‌های کارایی نشان دهیم. شاخص‌های بهره‌وری که در واقع شاخص‌های کارایی هستند و به صورت اشتباه مصطلح به آنها شاخص‌های بهره‌وری می‌گویند، نسبت‌هایی می‌باشند که صورت آنها یک ستانده، مخرج آنها یک نهاده و روند افزایشی آنها نشان از بهبود وضعیت دارد. این شاخص‌ها را می‌توان به دو بخش کلی تقسیم کرد: ۱- شاخص‌های کلی و جزئی و ۲- شاخص عملکرد که تعریف آن‌ها به شرح ذیل است:

۱. شاخص‌های کلی نسبت خروجی به کل ورودی‌ها مانند نیروی کار، هوا، سرمایه و شاخص‌های جزئی نسبت خروجی به هر یک از ورودی‌ها می‌باشد.

۲. شاخص عملکرد هر نوع رابطه میان عوامل مؤثر و اجزای عملکرد بخش‌های داخلی و فعالیت‌های مختلف یک سازمان که به صورت نسبت بیان می‌شود.

ویژگی این شاخص‌ها بگونه‌ای است که با محاسبه آن‌ها می‌توان بررسی‌های تطبیقی در واحد اقتصادی، طبقه، گروه فعالیت، بخش و قسمت اقتصادی را انجام داد. شایان ذکر است که این بررسی‌های تطبیقی می‌تواند برای هر یک از شاخص‌ها در سطح کشورهای منطقه یا بین‌المللی صورت گیرد. در این شاخص‌ها عوامل مختلف درون سازمانی و عوامل محیطی که شرکت یا سازمان مورد نظر در آن فعالیت می‌کند، دخالت دارند. در شرایط یکسان سازمانی، می‌توان اثرگذاری عوامل محیطی و نهادی حاکم بر این سازمان‌ها را مورد بررسی قرار داد.

کارایی در موسسات خدماتی همانند رشته‌های فعالیت صنعتی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. از جمله فعالیت‌های خدماتی که نقش بسیار مهمی در تسهیل و انجام مبادلات دارد، خدمات مالی و بانکی می‌باشد که آگاهی از سطح کارایی و سنجش میزان کارایی این موسسات و سیاست‌گذاری جهت بهبود آن از الزامات توسعه اقتصادی است. نقش بانک‌ها در اقتصاد مانند نقش قلب در بدن انسان است چون آن‌ها پول را همانند خون در بدنه اقتصاد به گردش در می‌آورند. بانک‌ها با قدرت

خلق پول و اعتبار می‌توانند باعث رونق بخش‌های مختلف اقتصادی بشوند و دولت‌ها هم می‌توانند از طریق ابزارهای پولی، متغیرهای کلان اقتصادی را به وسیله بانک‌ها تحت تاثیر قرار دهد. همچنین بانک‌ها به عنوان متصدیان بخش پولی اقتصاد و به دلیل سرعت بازتاب سیاست‌های این بخش در کل جامعه نقش بسیار موثری در ایجاد و حفظ رشد پایدار اقتصادی دارند. با وجود یک شبکه از شعب بانکی کارا در هر نظام اقتصادی ضمن استفاده بهینه از منابع کمیابی چون سرمایه، نیروی انسانی و حتی زمان روند رشد و توسعه اقتصادی نیز بدون تردید تسریع خواهد شد.

از جمله عوامل نهادی که کارایی بانک‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد، شرایط محیطی حاکم بر کشور و ویژگی‌ها و خصوصیات بانکی می‌باشد. از شرایط محیطی حاکم بر کشور می‌توان شرایط اقتصاد کلان، عمق مالی، ساختار بازار، چارچوب قانونی و نهادهای عمومی را نام برد. ثبات و پایداری شرایط اقتصاد کلان منجر به کارایی بیشتر بانک‌ها می‌شود. شرایط اقتصاد کلان را با استفاده از شاخص‌های لگاریتم تولید ناخالص داخلی سرانه و تورم بررسی می‌کنند. برای محاسبه عمق مالی می‌توان از نسبت سپرده‌های بانکی به تولید ناخالص داخلی استفاده نمود. شاخص معمول برای ساختار بازار، تمرکز در بازار می‌باشد. وضعیت چارچوب قانونی را با استفاده از دو شاخص حقوق قانونی و اجرای قراردادها مورد بررسی قرار می‌دهند و تاثیر نهادهای عمومی را می‌توان با استفاده از ثبات سیاسی و نقش دولت توضیح داد. ثبات بیشتر محیط سیاسی و کیفیت بالای خدمات دولت به افزایش کارایی بانک‌ها منجر می‌شود. از خصوصیات و ویژگی‌های مربوط به بانک که سطوح کارایی را تحت تاثیر قرار می‌دهند، می‌توان به اندازه بانک، نوع سازمان‌دهی، مقدار ریسک، زمینه‌های فعالیت و کیفیت خدمات بانکی اشاره کرد که این عوامل به صورت مستقل از یکدیگر نمی‌باشند. توانایی یک بانک به منظور تولید و فعالیت، مقدار ریسکی که بانک با استفاده از آن می‌تواند نتایج کارایی را به طور قابل ملاحظه‌ای تغییر دهد، نشان می‌دهد. همچنین نواحی و زمینه‌های فعالیت بانک میل به ریسک آن را منعکس می‌کند. البته این مطالعه به منظور بررسی کارایی بانک‌ها بر روی تاثیرات کلی به جای یک عامل خاص بانکی و یا کشوری تمرکز می‌کند.